

ГОТОВНІСТЬ ДО КОНСТРУКТИВНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В КОНФЛІКТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Пухно Світлана Валеріївна,

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології
Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка
ORCID ID: 0000-0001-9862-5145
Researcher ID: ABW-2691-2022

В статті представлено аналіз понять «психологічна культура», «конфліктологічна культура», «компетентність», «психологічна компетентність», «комунікативна компетентність», «конфліктологічна компетентність» «готовність до конструктивної взаємодії в конфлікті». Проаналізовано взаємозв'язок психологічної і конфліктологічної культури з поняттями комунікативної і конфліктологічної компетентності здобувачів вищої освіти – майбутніх вчителів. Представлено, що готовність до конструктивної взаємодії в конфлікті майбутніх педагогів залежить від рівня сформованості компонентів конфліктологічної компетентності особистості. Визначено, що формування комунікативної і конфліктологічної компетентності в умовах дистанційного навчання залежить від впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій, зокрема, – інформаційно-комунікативних. Розвиток компонентів конфліктологічної компетентності впливає на формування у майбутніх педагогів готовності до конструктивної взаємодії в конфлікті. Згідно аналізу результатів дослідження комунікативних і організаційних здібностей здобувачів вищої освіти – майбутніх педагогів, визначено, що у більшості – середній і високий рівень розвитку цих здібностей. Відповідно, молоді люди ініціативні у спілкуванні і діяльності, мають активну соціальну позицію, прагнуть до розширення комунікативного простору, здатні до прийняття самостійних рішень в складних ситуаціях. Результати дослідження вольової саморегуляції констатують, що у майбутніх вчителів середні (56,6%) і високі (43,3%) показники вольової саморегуляції. Це свідчить про емоційну зрілість здобувачів освіти, наявність стійкої системи цінностей, самостійність у прийнятті рішень, розвинене почуття обов'язку. Згідно результатів дослідження рівня конфліктності особистості, визначено, що у більшості магістрантів середній (63,3%) і вищий за середній (20%) рівень оцінки власної конфліктності. Це свідчить про усвідомлене відношення майбутніх педагогів до власних психологічних особливостей, розуміння конфліктної взаємодії як однієї з форм соціальної взаємодії суспільства. Розвинені комунікативні і організаційні здібності, високі показники вольової саморегуляції, усвідомлене відношення до самооцінки власної конфліктності надають підстави для прогнозування людиною конфліктної взаємодії, готовності і можливості побудувати і здійснити конструктивну взаємодію в конфлікті.

Ключові слова: психологічна культура, конфліктологічна культура, комунікативна компетентність, конфліктологічна компетентність, готовність до конструктивної взаємодії в конфлікті, інноваційні педагогічні технології, інформаційно-комунікативні технології.

Pukhno Svitlana. Readiness for constructive interaction in conflict of future teachers as a psychological problem

The article presents an analysis of the concepts of «psychological culture», «conflictological culture», «competence», «psychological competence», «communicative competence», «conflictological competence», «readiness for constructive interaction in conflict». The relationship between psychological and conflictological culture and the concepts of communicative and conflictological competence of higher education students - future teachers - is analyzed. It is presented that the readiness of future teachers for constructive interaction in conflict depends on the level of formation of the components of the conflictological competence of the individual. It has been determined that the formation of communicative and conflictological competence in distance learning depends on the introduction of innovative pedagogical technologies into the educational process, in particular, information and communication technologies. The development of components of conflictological competence influences the formation of future teachers' readiness for constructive interaction in conflict. According to the analysis of the results of the study of the communicative and organizational abilities of higher education students - future teachers, it was determined that the majority have an average and high level of development of these abilities. Accordingly, young people are proactive in communication and activity, have an active social position, strive to expand their communicative space, and are capable of making independent decisions in difficult situations. The results of the study of volitional self-regulation state that future teachers have average (56.6%) and high (43.3%) indicators of volitional self-regulation. This indicates the emotional maturity of the students, the presence of a stable system of values, independence in decision-making, and a developed sense of duty. According to the results of the study of the level of conflict of personality, it was determined that most undergraduates have an average (63.3%) and above-average (20%) level of assessment of their own conflict. This indicates a conscious attitude of future teachers to their own psychological characteristics, an understanding of conflict interaction as one of the forms of social interaction in society. Developed communicative and organizational abilities, high indicators of volitional self-regulation, a conscious attitude to self-assessment of one's own conflictuality provide grounds for a person to predict conflict interaction, readiness and ability to build and implement constructive interaction in conflict.

Key words: psychological culture, conflictological culture, competence, communicative competence, conflictological competence, readiness for constructive interaction in conflict, innovative pedagogical technologies, information and communication technologies.

Вступ. Фахова компетентність вчителів щодо управління соціальними конфліктами і їх профілактика постає на сьогодні вагомим завданням професій-

ної підготовки майбутніх педагогів. Найважливішим завданням вищої школи є підготовка компетентного конкурентоспроможного фахівця, здатного виконувати

професійну діяльність в умовах конфліктності суспільства, реалізовувати завдання життєдіяльності як під час конфліктних ситуацій, так і конфліктів; володіти прогнозуванням щодо попередження конфліктів [4, с. 56]. Актуальною проблемою постає, також, готовність вчителя до конструктивної взаємодії в конфлікті і вирішення конфліктів в складних кризових ситуаціях життя, зокрема, – під час військових дій на території України. Вказане вимагає сформованих компонентів психологічної компетентності, зокрема, – комунікативної і конфліктологічної компетентностей. Проблеми, пов'язані з формуванням визначених компетентностей вчителя постійно в полі уваги широкого кола дослідників, проте, – потребують подальших науково-практичних пошуків. Поняття психологічної компетентності педагога розглядається науковцями в контексті психологічної культури сучасного вчителя (М. С. Барчий, І. Д. Бех, О. Я. Березіна, О. Г. Видра, С. У. Гончаренко, В. М. Гриньова, І. А. Зязюн, Н. І. Мачинська, Н. Г. Ничкало, В. А. Семиченко, Т. Перепелюк, Н. В. Чепелева та ін). В контексті психологічної культури вчителя, що, згідно досліджень Н. В. Чепелевої, є симбіозом психологічного знання і компетентностей, їх реалізації на практиці, і аналізується сучасними дослідниками поняття конфліктологічна культура. Завдяки розвитку компонентів психологічної культури, педагог здатний зрозуміти психоемоційний стан партнера по спілкуванню і педагогічної взаємодії (учня – дитини, підлітка, юнака, представника зрілого віку; колеги; батьків здобувачів освіти; загалом, – учасників освітнього процесу), рівень когнітивного розвитку партнерів по взаємодії, їх індивідуально-психологічних особливостей; володіти вміннями орієнтуватися в певних педагогічних ситуаціях будь-якого рівня складності і неоднозначності, бути готовим приймати рішення і прогнозувати наслідки рішень і власних дій. Зрозуміло, що визначене залежить від оволодіння здобувачами вищої освіти – майбутніми педагогами, психологічними знаннями, навичками і відповідними вміннями, готовністю їх реалізації на практиці і творчої модернізації під час виконання завдань професійної діяльності. Саме психологічні знання і вміння є підґрунтям професіоналізму вчителя, чинниками особистісного розвитку. Психологічна грамотність і психологічна компетентність є компонентами психологічної культури педагога [3, с. 15]

Відповідно останніх досліджень сучасних науковців, поняття «компетентність» трактується як здатність фахівця виконати всі складові завдань професійної діяльності, на основі ґрунтовної системи знань професійної галузі і володінні навичками, вміннями ефективно діяти в складних, нетипових ситуаціях. До того ж, компетентність розглядається тим способом мислення, підґрунтям якого є гуманістичні цінності фахівця. Психологічна компетентність – це підґрунтя ефективної професійної діяльності і є ключовою компетентністю сучасного фахівця, зокрема, – педагога, складова психологічної культури особистості [7, с. 57]. Компетентна людина ефективно використовує психологічні знання, вміння під час вирішенні будь-яких складних проблем сьогодення.

На сьогодні дослідниками активно аналізуються окремо поняття конфліктологічна культура фахівця і особистості. Конфліктологічна культура особистості полягає у прагненні і вміннях прогнозувати, попереджувати і розв'язувати соціальні конфлікти. Перше ж поняття – конфліктологічна культура фахівця є предметом дослідження поведінки в професійній площині [7, с. 57]. Психологічна компетентність фахівця розглядається не тільки як система знань, навичок і вмінь для виконання завдань професійної діяльності, але і як така, що здійснює вплив на саморегуляцію психічних станів та на розвиток компонентів професійної самосвідомості [4, с. 111].

До структури конфліктологічної культури належить система знань поняття «конфлікт», різновидів конфліктів, причини виникнення, особливості і динаміка проходження, і, відповідно, – прогнозування і попередження виникнення конфлікту, можливості розв'язання і вирішення, вміння практичної реалізації вказаного; певні особистісні якості, зокрема, – толерантність, гуманістичні цінності, розвинений емоційний інтелект. Актуальною потребою, в зв'язку зі складною ситуацією сьогодення, є формування конфліктологічної компетентності майбутніх педагогів. З поняттям «конфліктологічна» компетентність пов'язане поняття «комунікативна» компетентність, яка полягає в володінні знаннями, навичками і вміннями ефективного спілкування, а саме – розвиненими комунікативними здібностями, сформованими на цій основі вміннями, знаннями норм спілкування, володіння системою знань і вмінь невербальної комунікації. Компоненти визначених компетентностей взаємопов'язані і розвиваються в процесі професійного навчання і діяльності.

Конфліктологічна культура майбутніх педагогів формується під час навчання в закладі вищої освіти і під час виконання завдань практики і залежить від впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій. Педагогічна технологія розуміється системним методом створення, впровадження і визначення процесу викладання і засвоєння знань, де враховується технічні і людські ресурси, їх взаємодія, метою технології є оптимізація форм освіти. Освітні технології визначаються як процесуальні системи діяльності суб'єктів навчання щодо проектування, організації, коригування освітнього процесу, а мета – визначений результат при забезпеченні комфортних умов всім учасникам процесу [7, с. 57].

На сьогодні в Україні в зв'язку з військовими діями, навчання в закладах вищої освіти здійснюється або дистанційно, або ж в змішаній формі. Визначене позначається на специфіці формування конфліктологічної культури студентів і магістрантів – майбутніх вчителів. Дистанційне навчання передбачає: впровадження інноваційних педагогічних технологій, – наприклад, інформаційно-комунікативних технологій, зокрема, – інтернет-конференцій; дистанційних курсів; використання інтернет і веб-сторінок, сайтів, блогів і форумів, віртуальних класних кімнат, віртуальних лабораторій та ін. Під час дистанційного навчання здобувачі вищої освіти можуть користуватися електронними інтернет-

ресурсами, спеціальними віртуальними освітніми програмами, віртуальними навчальними комплексами, аудіо- і відео лекціями, а також – створювати власні інтернет-ресурси, що розширює межі психологічної компетентності майбутніх педагогів.

Матеріали та методи. Мета статті полягає у теоретичному аналізі готовності до конструктивної взаємодії в конфлікті майбутніх педагогів як психологічної проблеми, емпіричному дослідженні компонентів конфліктологічної компетентності як підґрунтя подібної взаємодії.

Дослідження побудоване на основі теоретичного аналізу джерел, методів комплексного аналізу, синтезу і систематизації даних; використовувалась психологічні методики: «Комунікативні та організаторські здібності» (Б. О. Федоришин); «Дослідження вольової саморегуляції» (А. В. Зверков, Е. В. Ейдман); «Оцінка рівня конфліктності особистості».

В сучасних дослідженнях виділяють наступні підходи вивчення такого поняття, як «готовність до діяльності». Перший – це функціональний (поняття «готовність» є умовою успішного виконання професійної діяльності, вибіркова «прогнозуюча» активність, що налаштовує людину на виконання майбутньої діяльності), і другий – особистісний, де феномен «готовність» трактується і як налаштованість щодо професійної діяльності, що обумовлена мотивами, психологічними особливостями людини, і як синтез особистісних властивостей, і – інтегративна професійна якість (сукупність якостей) людини, що забезпечують значні результати її професійної діяльності [4, с. 58]. Загалом, готовність є інтегративною характеристикою особистості, що є органічною єдністю особистісних і функціональних компонентів і умовою успішної професійної діяльності, оскільки визначає здатність не лише використовувати, але й вдосконалювати знання, навички й вміння, а також – особистісні якості для успішності в діяльності, і в професійній сфері – також. Готовність до діяльності має індивідуальні особливості, характерні для кожної особистості, що мають складну динаміку процесу творчого розвитку здібностей – професійне навчання у закладі вищої освіти, під час виконання завдань професійної діяльності на практиці, безпосередньо, - під час трудової діяльності. Згідно досліджень Є. Варлакова, готовність до розв'язання міжособистісних конфліктів є стійкою системою професійних якостей людини, її досвіду, знань, навичок і вмінь, необхідних під час конструктивного розв'язання міжособистісних конфліктів [4, с. 57]. Відповідно наукових розвідок В. Лазаревої, «готовність до розв'язання конфліктних ситуацій» – цілісна якість особистості, характеристика її емоційно-вольової мобілізованості в конфліктній ситуації [4, с. 57]. Дослідження І. Холковської щодо готовності майбутніх педагогів до попередження і розв'язання конфліктів, свідчать, що цей феномен полягає у вмінні зайняти конструктивну позицію під час виконання завдань професійної діяльності під час конфліктної ситуації, наявності установок і прагнення дотриматися правил ефективного діалогічного спілкування, вмінні ефективно взаємодіяти на всіх

етапах конфліктної ситуації (здійснювати діагностику структури конфлікту, прогнозувати особливості розвитку, розуміти можливості попередження, ефективно діяти під час конфліктної взаємодії, розв'язувати проблемні ситуації [4, с. 57]. Дослідники вважають, що готовність майбутніх педагогів до конструктивного розв'язання конфліктів будується на системі цінностей, особистісних якостей, мотивації щодо пріоритетності безконфліктної взаємодії, комунікативних здібностей, вміння попереджувати і розв'язувати конфлікти, ведення переговорів; організаційних здібностей, зокрема, – уміння і здатність співпрацювати в команді, і, відповідно, – наявності знань з галузі сучасної конфліктології, умінь і навичок, які дозволяють конструктивно будувати власну професійну діяльність під час конфлікту [4, с. 57].

Компетентність полягає в можливостях вирішення фахівцем нестандартні завдання професійної діяльності на основі можливостей застосування всієї системи знань і вмінь, норм, цінностей людини. Компетентність вчителя полягає в можливості ефективного вирішення завдань педагогічної діяльності, а компетентний вчитель, з точки зору дослідників, постає критично мислячим професіоналом, що має високий рівень розвитку комунікативних, організаційних здібностей, прогностичних функцій, володіє емоційним самоконтролем, має сформований гуманістичний світогляд. Формування визначених складових відбувається виключно завдяки активній життєвій позиції, прагнення професійного зросту, навчанні протягом життя. Визначене пов'язане з ускладненням вимог життя – необхідності фізичного і емоційного самозбереження, підтримки ментального здоров'я, розвитку резильєнтності.

Вагоме значення для формуванні готовності конструктивної взаємодії в конфлікті має розвинений емоційний інтелект особистості майбутнього педагога, що ґрунтується на розумінні власних індивідуально-психологічних і емоційно-вольових особливостей, розвиненій емпатії і рефлексії, зокрема, – педагогічній рефлексії. Зрозуміло, що вказане є складним динамічним процесом розвитку і формування людини як педагога.

На готовність до взаємодії в конфлікті впливає, також, і поняття «конфліктність особистості», критерієм якого є частота вступу в конфлікт взаємодії. Конфліктність особистості залежить від: психологічних факторів – особливостей і властивостей типу темпераменту, сформованих рис характеру, виражених акцентуацій характеру, показників агресивності, вольових якостей особистості, емоційних станів, соціально-психологічних цінностей, ставлення до партнерів по конфліктній взаємодії, рівня комунікативної компетентності; соціально-психологічних факторів, таких як специфіка умов життєдіяльності, особливостей соціального оточення, рівня культури особистості.

В зв'язку з цим, досить цікавим, з нашої точки зору, є дослідження Б. О. Бортуну, який досліджує поняття «конструктивна конфліктність» особистості. В результаті авторського дослідження визначено поняття «конфліктність» особистості, як інтегративна властивість,

що характеризується потребою пошуку конфліктивних ситуацій, схильністю людини до сприйняття певних життєвих ситуацій як конфліктних і конфліктній поведінці, готовності людини до вирішення проблемних ситуацій через конфлікти [1, с. 28]. Авторський аналіз дослідника проблеми конфліктності надав підстави для визначення різних поглядів науковців – конфліктність є перманентною рисою особистості, акумульованою задатками й соціальним досвідом; є неусвідомленою або частково усвідомленою установкою людини та конфлікт; є своєрідним емоційним тяжінням до періодичної драматизації відносин і посилення напруження. Згідно дослідження Н. Дзараєвої, визначено деструктивний рівень конфліктності, комфортний і конструктивний [1, с. 30]. Критерії рівнів полягають, згідно розмірковувань дослідниці, у сформованості наступних компонентів ставлення до конфліктів – раціонального, що ґрунтується на системі теоретичного знання щодо природу конфліктів, структури, динаміки, різновидів, причин, способів вирішення; емоційного – емоційного стану людини під час конфліктної взаємодії; поведінкового як системи навичок і вмій щодо як попередження, так і конструктивного вирішення конфлікту. Згідно результатам емпіричного дослідження, визначено, що деструктивний рівень конфліктності характеризується відсутністю у людини знань щодо ефективних способів долаання проблем, активізації негативних почуттів, неврахування інтересів протилежної сторони, відсутністю прагнення до вирішення протиріч.

Для конформного рівня конфліктності характерною є наявність системи конфліктологічного знання, які, проте, не дозволяють здійснювати аналіз і прогнозувати конфлікт. Для таких людей характерними є емоційна нестабільність, обумовлена реакцією більшості, невпевненість у можливостях врегулювання конфлікту, пошуках формального виходу з конфліктної взаємодії, зниження власних інтересів, прийняття позицій партнерів, відсутність активних дій щодо розв'язання конфлікту.

Для конструктивного рівня конфліктності характерним є якісне інформаційне забезпечення управління конфліктами, емоційна саморегуляція в конфліктних ситуаціях, готовність до конструктивного діалогу, прагнення взаєморозуміння, здатність оптимальної організації власної поведінки в конфлікті. Останній рівень дослідники пов'язують з набуттям особистості конфліктологічної компетентності, що є основою конфліктологічної культури [3, с. 24].

Відповідно, рівень конфліктності представленої типології залежить від сформованості компонентів конфліктологічної культури. До структури конфліктологічної культури дослідниками відносяться: конфліктологічна грамотність, вміння використання знань під час прогнозування і конструктивного вирішення конфліктів; вміння діагностики конфліктних ситуацій; вміння управління конфліктом з площини професійної діяльності.

Згідно дослідження Т. В. Дуткевич, В. А. Терещенко, Л. О. Котлова, Т. М. Пушкар, щодо педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до міжособистісної взаємодії, визначено, що провідна

роль належить комунікативним технологіям у професійній підготовці майбутніх вчителів [2; 5; 6]. Досить вагомими є психолого-педагогічні чинники, що полягають в мотивації навчальної діяльності студентів – створення сприятливого комунікативного середовища закладу вищої освіти; постійна комунікація викладачів і здобувачів вищої освіти, залучення останніх до практично-дослідної діяльності в сфері міжособистісної комунікації [6, с. 121].

Відповідно, згідно дослідження Ю. Костюшко, Н. Сейко, конфліктологічна компетентність є атрибутом особистісного рівня, системою засвоєних способів продуктивної дії в ситуації конфлікту і конструктивно його вирішує [3, с. 25].

Таким чином, конфліктологічна компетентність – є підґрунтям готовності до конструктивної взаємодії в конфлікті майбутнього вчителя. Наступна складова готовності – розвиток особистісної характеристики майбутніх педагогів – критичного мислення, прогностичних функцій, аналіз шляхів розв'язання і потенційного завершення конфлікту; здатності здійснювати конструктивну конфліктну взаємодію; володіти раціональними стратегіями поведінки; усвідомлено відноситись до розуміння значення як власних індивідуально-психологічних і емоційно-вольових особливостей так і інших учасників конфлікту; вміння практично використовувати технології попередження і розв'язання конфлікту.

Готовність до конфліктної взаємодії ґрунтується не лише на наявності системи конфліктологічних, але і знань різних галузей психології, зокрема, – соціальної і вікової, що є здобутком навчання майбутніх вчителів в закладі вищої освіти, результатом безперервної освіти і проходження практики за профілем діяльності.

Компонентами конфліктологічної компетентності педагога, що забезпечує готовність до конфліктної взаємодії є інформаційний компонент (наявність системи знань сучасної конфліктології), операційний (вміння здійснення впливу щодо розвитку конфліктної ситуації, конструктивних дій в конфлікті, готовності прийняти відповідальність за наслідки) і аксіологічний (зміст якого полягає в мотиваційній, рефлексивній і емоційно-вольовій функції щодо управління конфліктом)

Формування компонентів конфліктологічної компетентності майбутніх педагогів – здобувачів вищої освіти СумДПУ імені А.С.Макаренка відбувається під час вивчення дисциплін «Психологія» (компонент освітніх програм підготовки майбутніх вчителів першого (бакалаврського) освітнього рівня) і «Психологія освіти» (компонент освітніх програм підготовки майбутніх вчителів другого (магістерського) освітнього рівня). В зв'язку з військовими діями на прикордонних територіях України, навчання відбувається в дистанційному форматі. Компоненти дисципліни «Психологія» – складові загальної, соціальної і вікової психології. До блоку соціальної психології включено вивчення основ сучасної конфліктології: вивчається поняття «конфлікт» в психології, функцій, причини виникнення, класифікація, структура конфлікту, динаміку його проходження, стратегії поведінки в конфлікті, прогнозування конфлік-

тів і профілактика, технології розв'язання конфліктів. Здобувачів вищої освіти – майбутні педагоги, вчать працювати з психодіагностичними методиками, проводити психологічне дослідження, працюють з проблемними ситуаціями щодо вирішення конфліктів в педагогічній взаємодії під час групової і індивідуальної роботи.

Дисципліна «Психологія освіти», як складова, освітніх програм підготовки майбутніх педагогів (другий (магістерський) освітній рівень), містить теми, пов'язані з психологією педагогічної діяльності, питання конфліктів, що виникають в площині педагогічного спілкування, є наслідком проблем психологічного клімату педагогічного колективу; наслідків емоційного вигорання педагогічних працівників, тощо. Під час вивчення теми «Психологія здобувачів освіти», аналізуються і досліджуються магістрантами питання виникнення конфліктів внаслідок незнання і неврахування педагогом вікових особливостей здобувачів освіти, індивідуально-психологічних, вікових, гендерних, етнічних особливостей учасників освітнього процесу; вивчаються основи конструктивної взаємодії учасників освітнього процесу. Складові теми «Психологічна безпека освітнього середовища» передбачають вивчення проблем булінгу в закладі освіти, поняття безпечного освітнього середовища.

Інтерактивними методами навчання, які забезпечують формування конфліктологічної культури майбутніх педагогів є он-лайн заняття, інтерактивна дистанційна робота в мікро-групах, дискусії щодо питань конфліктологічної тематики, дидактичні, рольові ігри, «мозковий штурм», робота з проблемними ситуаціями, педагогічними задачами конфліктологічної тематики, комунікативні і конфліктологічні тренінги, тренінги самопізнання; участь майбутніх педагогів у науково-практичних інтернет-конференціях, «круглих столах», вебінарах, виконання дослідницьких завдань на конфліктологічну тематику.

Результати дослідження. Теоретичний аналіз сучасних досліджень надає підстави для розуміння, що конфліктологічна компетентність є компонентом готовності до конструктивної взаємодії в конфлікті майбутніх педагогів. З метою визначення необхідних компонентів конфліктологічної компетентності, що забезпечує готовність до конструктивної взаємодії в конфлікті, було проведено дослідження за участі магістрантів СумДПУ імені А. С. Макаренка на основі психологічних методик: «Комунікативні та організаторські здібності» (Б. О. Федоришин); «Дослідження вольової саморегуляції» (А. В. Зверков, Е. В. Ейдман); «Оцінка рівня конфліктності особистості». Учасники дослідження – майбутні педагоги, магістранти першого року навчання, представники старшого юнацького віку і віку ранньої зрілості, 30 осіб. Психологічна самодіагностика є одним з завдань вивчення дисципліни «Психологія освіти».

Згідно отриманим даним за методикою «Комунікативні та організаторські здібності», визначено, що у 20% магістрантів першого року навчання нижче середнього, у 46,7% середній і у 33,3% високий рівень комунікативних здібностей. Показники рівня органі-

заційних здібностей магістрантів наступні: у 6,7% – нижче середнього, у 56,7% середній і у 36,7% – високий рівень. Отримані результати свідчать, що для більшості майбутніх педагогів характерним є прагнення до встановлення контактів, діалогу, обговорення і аргументованої презентації власних думок і ідей, їх відстоювання під час дискусії, планування і організації діяльності, проте, – потенціал вказаних здібностей потребує розвитку. Високі показники комунікативних і організаторських здібностей свідчать про активну соціальну позицію, прагнення розширення комунікативного простору, ініціативності у спілкуванні, дієвості в соціальній взаємодії на всіх рівнях, здатності до прийняття самостійних рішень в складних ситуаціях.

Згідно дослідження вольової саморегуляції майбутніх педагогів – магістрантів першого року навчання, визначено наступне. Загалом, вольова саморегуляція свідчить про опанування поведінкою в складних життєвих і професійних ситуаціях, наявності усвідомленого самоконтролю психоемоційних станів. Рівень розвитку саморегуляції характеризується такими індивідуально-психологічними характеристиками, як самовладання і наполегливість. У 56,6% магістрантів середні і у 43,3% високі показники вольової саморегуляції, що свідчить про емоційну зрілість здобувачів освіти, стійкість системи цінностей, реалістичність, впевненість, активність, незалежність, самостійність у прийнятті рішень і їх здійсненні, розвиненість почуття обов'язку. Для людей з високими показниками вольової саморегуляції характерною є розвинена рефлексія, здатність контролю власної поведінки, вчинків і дій, виражена соціальна спрямованість діяльності. Проте, особливістю особистості є наявність внутрішньої напруги, підвищена тривожність, що пов'язане з підвищеним самоконтролем і переживанням щодо проявів спонтанності. Наполегливість є характеристикою сили намірів особистості щодо завершення справи або діяльності. У 66,7% магістрантів середні і у 33,3% високі показники. Відповідно, більшість опитаних – діяльні, люди, з прагненням виконання запланованого, які здатні долати ускладнення на шляху до мети. Такі люди характеризуються повагою до суспільних норм, прагненням їм відповідати. Шкала самоконтролю є показником контролю емоційних станів людини. У 73,3% магістрантів середні і у 26,7% високі показники за цією шкалою, що є свідченням емоційної стійкості, «володіння собою», готовності до прийняття нового, наявності тенденцій до новаторства.

Згідно результатів дослідження за методикою «Оцінка рівня конфліктності особистості» визначено, що для 16,7% магістрантів характерним рівень конфліктності нижчий за середній, для 63,3% середній і для 20% – вищий за середній, що свідчить про усвідомлене відношення до конфліктної взаємодії як однієї з форм соціальної взаємодії майбутніми педагогами, готовність і відкритість до конструктивної взаємодії, гнучкість, проте, готовність до відстоювання власної точки зору і, в разі потреби, – до конструктивної конфліктної взаємодії.

Висновки. В результаті дослідження визначено, що готовність до конструктивної взаємодії в конфлікті майбутніх педагогів залежить від сформованості компонентів конфліктологічної компетентності здобувачів вищої освіти, що буде виявлятися в здатності виконувати завдання професійної діяльності і розв'язувати конфлікти, які виникають під час виконання цих завдань. Визначене, в свою чергу, ґрунтується на формуванні у майбутніх педагогів необхідних компетентностей, зокрема, – комунікативної, конфліктологічної. В умовах дистанційного формату навчання, впровадження в освітній процес інноваційних педагогічних технологій, зокрема, – інформаційно-комунікативних, є фактором забезпечення формування визначених компетентностей і, відповідно, – формування у майбутнього педагога підґрунтя готовності до конструктивної взаємодії в конфлікті. Згідно дослідження

комунікативних та організаторських здібностей здобувачів вищої освіти – майбутніх педагогів, дослідження вольової саморегуляції, наполегливості і самовладання, а також – оцінки молодими людьми рівня конфліктності особистості, визначено наступне. Майбутні педагоги володіють на достатньому рівні розвиненими комунікативними і організаційними здібностями, емоційно-вольовим контролем, що дозволяє прогнозувати потенційну конфліктну взаємодію, здійснення конструктивної взаємодії в конфлікті, його подальшого розв'язання, організацію і проведення профілактичної роботи щодо попередження конфліктів. До перспектив подальших досліджень відносимо розробку тренінгових програм (комунікативні тренінги, конфліктологічні тренінги, тренінги самопізнання) для здобувачів вищої освіти – майбутніх педагогів в умовах дистанційної форми навчання.

Література:

1. Бортун Б. О. Теоретична операціоналізація поняття «конструктивна конфліктність» особистості. *Вісник післядипломної освіти. Соціальні та поведінкові науки*. 2020. Вип. 12 (41). С. 28-46.
2. Дуткевич Т. В., Терещенко В. А. Психологічна готовність майбутніх учителів до інтерактивної взаємодії з учнями: Монографія / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: ПП Буйницький, 2010. 160 с.
3. Костюшко Ю., Сейко Н. Конфлікти в педагогічному процесі та компетентнісні засади їх вирішення. *Молодь і ринок*. №7-8 (193-194), 2021. С. 24-28.
4. Коростелін М. О. Підходи науковців до визначення готовності студентів до попередження конфліктів у професійній діяльності. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*. 2014. № 2 (8). С. 57-62.
5. Котлова Л. О. Залежність рівня міжособистісної конфліктності від розвитку комунікативних здібностей у юнацькому віці. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2011. № 2. С. 75-83.
6. Пушкар Т. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів філологічних спеціальностей до міжособистісної взаємодії засобами комунікативних технологій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Випуск 4 (90). 2017. С. 120 – 124.
7. Пухно С. В. Технології формування конфліктологічної культури майбутнього вчителя під час навчання в закладі вищої освіти. *Слобожанський науковий вісник. Серія. Психологія. Науковий журнал*. Випуск 2, 2024. С. 56 – 61.

References:

1. Bortun B. O. (2020) Teoretychna operatsionalizatsiia poniattia «konstruktyvna konfliktnist» osobystosti [Theoretical operationalization of the concept of «constructive conflict» of personality]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Sotsialni ta povedinkovi nauky*. Vyp. 12 (41). Pp. 28-46. [in Ukrainian]
2. Dutkevych T. V., Tereshchenko V. A. (2010) Psykholohichna hotovnist maibutnikh uchyteliv do interaktyvnoi vzaiemodii z uchniamy: Monohrafiia [Psychological readiness of future teachers for interactive interaction with students: Monograph] / Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohienka. Kamianets-Podilskyi: PP Buinytskyi. 160 p. [in Ukrainian]
3. Kostyushko Yu., Seiko N. (2021) Konflikty v pedahohichnomu protsesi ta kompetentnisni zasady yikh vyrishennia [Conflicts in the pedagogical process and competent principles for their resolution]. *Molod i rynok*. № 7-8 (193-194). Pp. 24-28. [in Ukrainian]
4. Korostelin M. O. (2014). Pidkhody naukovtsiv do vyznachennia hotovnosti studentiv do poperedzhennia konfliktiv u profesiinii diialnosti [Researchers' approaches to determining students' readiness to prevent conflicts in professional activities]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohika i psykholohiia. Pedahohichni nauky*. № 2 (8). Pp. 57-62. [in Ukrainian]
5. Kotlova L. O. (2011) Zalezhnist rivnia mizhosobystisnoi konfliktnosti vid rozvytku komunikatyvnykh zdibnostei u yunatskomu vitsi [The dependence of the level of interpersonal conflict on the development of communicative abilities in adolescence]. *Aktualni problemy sotsiolohii, psykholohii, pedahohiky*. № 2. Pp. 75-83. [in Ukrainian]
6. Pushkar T. M. (2017) Pedahohichni umovy formuvannia hotovnosti maibutnikh uchyteliv filolohichnykh spetsialnostei do mizhosobystisnoi vzaiemodii zasobamy komunikatyvnykh tekhnolohii [Pedagogical conditions for forming the readiness of future teachers of philological specialties for interpersonal interaction using communicative technologies]. *Visnyk Zhytomirskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Pedahohichni nauky*. Vypusk 4 (90). Pp. 120 – 124. [in Ukrainian]

7. Pukhno S. V. Tekhnolohii formuvannia konfliktolohichnoi kultury maibutnoho vchytelia pid chas navchannia v zakladi vyshchoi osvity [Technologies of the conflictological culture formation of the future teacher while studying at a higher education institution]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Serii. Psykholohiia. Naukovyi zhurnal*. Vypusk 2, 2024. Pp. 56–61. [in Ukrainian]

Дата першого надходження рукопису до видання: 27.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.11.2025

Дата публікації: 30.12.2025